

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

PROGRAM BADAŃ SOCJOLOGICZNYCH NAD ŻYCIEM KULTURALNYM OSIEDLA MIESZKANIOWEGO

Grupa socjologów związanych z Instytutem Socjologii UAM w Poznaniu podjęła w 1975 roku badania nad społecznymi aspektami działalności placówek kulturalnych i wychowawczych funkcjonujących na terenie spółdzielczego „Osiedla Piastowskiego” w Poznaniu. Osiedle to jest jednym z czterech osiedli Spółdzielni Mieszkaniowej „Osiedle Młodych” na Ratajach. Rozpoczęte studia i obserwacje będą stanowić określoną część szerszych badań, inspirowanych przez Centralny Związek Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego, a dotyczących celów, metod pracy i rezultatów oddziaływania placówek społeczno-wychowawczych powoływanych do życia w spółdzielczych osiedlach mieszkaniowych na terenie całego kraju. Warto w tym miejscu wspomnieć, że również kierownictwo resortu kultury przywiązuje znaczną wagę do właściwego rozwoju życia kulturalnego w osiedlach mieszkaniowych. W pierwszych dniach stycznia 1976 r. odbyła się specjalna konferencja przedstawicieli Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Centralnego Związku Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego, na której przyjęto szereg wytycznych dotyczących współpracy spółdzielczości mieszkaniowej i instytucji kulturalnych, rozwoju osiedlowych placówek kulturalnych, organizacji przedsięwzięć kulturalno-wychowawczych, inicjowania i integrowania społecznej działalności mieszkańców osiedli.

W środowiskach związanych ze spółdzielczością mieszkaniową i instytucjami naukowymi zajmującymi się współczesnym życiem społeczno-kulturalnym w miastach dostrzega się coraz wyraźniej i docenia potrzebę organizowania systematycznych badań nad życiem społecznym, kulturalnym i nowymi formami więzi w osiedlach mieszkaniowych. Potrzeba ta występuje w związku z szybkim rozwojem spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego, wzrastającą liczbą ludności zamieszkałej w osiedlach, łączy się również z rozwojem instytucji kulturalnych i masowym uczestnictwem w kulturze mieszkańców miast, co wymaga analiz i refleksji dotyczących organizacji i poziomu życia kulturalnego w osiedlach.

Ogólnym celem badań jest wykrycie mechanizmów społecznych rządzących działalnością społeczno-wychowawczą w osiedlu, preferencji i potrzeb mieszkańców w zakresie życia kulturalnego, sformułowanie zadań i funkcji instytucji społeczno-wychowawczych, wreszcie wypracowanie modelu instytucji kulturalnej działającej w osiedlu.

Wybór terenu badań — Osiedle Piastowskie — podyktowany był kilkoma względami. 1) Osiedle to posiada poważne osiągnięcia w organizacji życia kulturalnego, a prowadzona w nim działalność społeczno-wychowawczą uznana została przez centralne władze spółdzielcze jako „wzorcową”. Wydaje się zatem, że analiza „stanu kultury” w osiedlu może mieć ważne znaczenie w aspekcie porównawczym — z punktu widzenia oceny stanu życia kulturalnego w innych osiedlach kraju — i refleksji nad tym, na ile doświadczenia Osiedla Piastowskiego warte są szerszego upowszechnienia. Osiedle Piastowskie liczy aktualnie ok. 15 tysięcy mieszkańców (do roku 1980 osiągnie ok. 20 tys., co będzie stanowić spodziewaną górną liczbę mieszkańców) i posiada kilka placówek kulturalnych, dysponujących własną bazą lokalową, pracujących według starannie przygotowanego programu i promieniujących na całe Osiedle Młodych (Rataje). Największą placówką kulturalną na wy-

mienionym terenie jest Dom Kultury „Na skarpie”. 2) Mimo osiągniętych już — poważnych — wyników w dziedzinie poziomu organizowanych imprez, różnorodności form oddziaływania kulturalnego i liczby „klientów” placówek kulturalnych, zwłaszcza spośród dzieci i młodzieży, aktualny „stan kultury” na osiedlu wymaga również krytycznego spojrzenia. Potrzeba refleksji i badań istnieje m. in. ze względu na pewne rozbieżności między nadziejami, jakie pokłada się w osiedlowych placówkach kulturalnych, a osiągniętymi przez nie wynikami. Życie kulturalne wielu mieszkańców odbywa się bowiem w znacznej części poza placówkami osiedla. Niektóre imprezy spotykają się z nikłym zainteresowaniem mieszkańców i frekwencją na nich „nie dopisuje”. W związku z tym, nasuwa się kilka pytań: a) czy program działalności dostosowany jest do poziomu i zmiennych potrzeb różnych grup zamieszkujących osiedle? b) czy program ten uwzględnia zmieniającą się z biegiem lat strukturę demograficzną osiedla? c) czy placówki kulturalne są właściwie rozmieszczone w przestrzeni, czy swym wyposażeniem, estetyką wnętrza, komfortem, poziomem zatrudnionej kadry odpowiadają współczesnym wymagom? 3) Potrzeba badań naukowych i refleksji nad życiem kulturalnym w osiedlu występuje również z uwagi na założenia polityki kulturalnej państwa i opracowaną prognozę rozwoju kultury do roku 1990, zakładającą w naszym kraju model uspołecznionej kultury. Prognoza ta zakłada:

a) dalszy rozwój twórczości kulturalnej, który warunkowany jest m. in. impulsami płynącymi od środowiska do twórców; nasuwa się zatem pytanie, czy w warunkach osiedla spółdzielczego i działających w nim instytucji kulturalnych mogą powstać inspiracje dla twórczości artystycznej czy literackiej?

b) ożywienie amatorskiej działalności artystycznej w ramach życia klubowego miast, osiedli i wsi; powstaje pytanie, czy w warunkach badanego osiedla istnieje szansa rozwinięcia takiej działalności i jakie środki należałyby w tej dziedzinie wykorzystać?

c) wzrost wychowawczego i kulturalnego oddziaływania instytucji kulturalnych, sprzyjający różnorodności form uczestnictwa ludności i aktywizowaniu postaw aprobujących kulturę na wyższym poziomie; również i ten element prognozy wymaga wnikliwej weryfikacji na przykładzie Osiedla Piastowskiego;

d) wzrost tendencji do zbiorowego uczestnictwa w życiu kulturalnym i wspólnych przeżyć kulturalnych (w czym wyrażać będą się procesy integracji społecznej); rodzi się problem, czy tendencja taka występuje lub ma szansę wystąpić na Osiedlu Piastowskim (i w ogóle w osiedlach mieszkaniowych naszego kraju), przy czym niezbędne będzie uwzględnienie ewentualnego podłoża społecznego, jakie mogą stanowić więzi grupowe istniejące wśród mieszkańców osiedla;

e) takie usprawnienie organizacji życia kulturalnego, by każda jednostka mogła bez trudu dotrzeć do takich form i treści kulturalnych, które odpowiadają jej indywidualnym gustom, potrzebom i możliwościom; badania wśród mieszkańców osiedla wykażą, na ile osiedlowe instytucje są w stanie zaspokoić potrzeby i spełniają wspomniany wymóg „modelowej” organizacji życia kulturalnego.

Przygotowany program studiów nad działalnością społeczno-wychowawczą na Osiedlu Piastowskim przewiduje dwie fazy badań.

W pierwszej fazie dokonane zostaną opis i diagnoza stanu placówek kulturalnych i życia kulturalnego na osiedlu. Kilka zagadnień wydaje się szczególnie ważnych, by je postawić i w toku analizy rozwiązać. M. in. zależeć nam będzie na ustaleniu, jakie miejsce zajmują placówki kulturalne w polityce i strukturze samej spółdzielni mieszkaniowej: jaką wagę przywiązuje się do rozwoju bazy i jakie plany istnieją w tym zakresie, jak przygotowywana jest kadra dla placówek kulturalnych (nabór, szkolenie itp.), jakie środki przeznacza się na działalność kulturalną, jakie formy propagandy i informacji stosuje się w osiedlu, czy placówkom kulturalnym nadaje się potrzebny prestiż? Odpowiedź na wszystkie powyższe py-

tania ułatwi nam analizę i ocenę funkcjonowania i oddziaływania osiedlowych placówek kulturalnych. W badaniach należy zwrócić uwagę na miejsce, jakie zajmuje kultura w całokształcie działalności władz spółdzielczych oraz zastanowić się nad kwestią, co oznaczają określone wyniki pracy placówek kulturalnych dla samej spółdzielni mieszkaniowej.

Następną grupę problemów badawczych stanowią relacje między placówkami kulturalnymi Osiedla Piastowskiego a innymi instytucjami kulturalnymi miasta. Należy wziąć pod uwagę zarówno pozostałe placówki działające na Osiedlu Młodych (Ratajach), jak instytucje kulturalne innych osiedli mieszkaniowych (np. Winogrody) i placówki o charakterze ogólnomiejskim (np. Pałac Kultury). W badaniach będzie chodziło o określenie roli placówek osiedlowych w życiu miasta Poznania. Czy i dlaczego mieszkańcy Osiedla Piastowskiego korzystają z urządzeń ogólnomiejskich w większym stopniu, niż z urządzeń i imprez osiedlowych? czy istnieją możliwości przyciągnięcia do placówek osiedlowych odbiorców i uczestników działalności kulturalnej spoza Osiedla Piastowskiego (w jakich rozmiarach to już się dokonuje i w jakim stopniu można to oddziaływanie rozszerzyć)? Problem naczelny, jaki tu się nasuwa, brzmi: placówki kulturalne osiedla jako instytucje życia miejskiego Poznania. Przedmiotem pogłębionych badań będą w tym zakresie funkcje placówek kulturalnych na osiedlu w świadomości przedstawicieli podstawowych grup, instytucji i ich środowisk. Projekt nasz przewiduje badania opinii przedstawicieli partii, ZMS, samorządu, szkoły, członków rodzin, bezpośrednich uczestników działalności kulturalnej. W badaniach uwzględnii się czynności i funkcje, które placówki wykonują (rzeczywiste) i te, które powinny wykonywać (normatywne).

Kolejnym zadaniem w pierwszej fazie badań będzie określenie roli placówek kulturalnych w życiu mieszkańców Osiedla Piastowskiego. Nasuwają się tutaj następujące zagadnienia:

a) placówki kulturalne a potrzeby kulturalne mieszkańców; jaki jest poziom wiedzy mieszkańców o tych placówkach, o ich funkcjonowaniu i imprezach przez nie organizowanych? jakie są opinie o tych placówkach, wypowiedane przez samych odbiorców, przez zatrudnioną kadrę, przez ogół mieszkańców?

b) rola placówek kulturalnych na osiedlu w życiu mieszkańców należących do różnych kategorii wieku: dzieci, młodzieży, dorosłych, ludzi starszych; osobną sprawą będzie zbadanie roli tych placówek w życiu rodzin i innych grup społecznych na osiedlu;

c) wzory kultury i wzory zachowań kulturalnych płynące z placówek osiedlowych do mieszkańców; jak działalność tych instytucji wpływa na aktywność mieszkańców osiedla w dziedzinie kultury? na ich kulturę bycia i współżycia?

d) treści i wartości społeczne i kulturalne rozpowszechniane przez placówki; rozważając to zagadnienie należy mieć na uwadze udział instytucji kulturalnych w wychowywaniu uspołecznionego człowieka — członka społeczeństwa socjalistycznego, w kształtowaniu jego potrzeb kulturalnych i w integrowaniu go zarówno z szerszymi grupami społecznymi, jak i mniejszymi, węższymi grupami, w których powstawaniu i rozwijaniu placówki osiedlowe mogą odegrać bezpośrednią rolę.

W drugiej fazie badań zamierzamy podjąć próbę zarysowania modelu (i jego wariantów) osiedlowego domu kultury. W tym celu wykorzystane zostaną zebrane wcześniej materiały i przeprowadzone analizy oraz uwzględnione będą założenia polityki kulturalnej i prognoza kultury, a także konkretne warunki środowiskowe, w jakich działają osiedlowe placówki kulturalne na Ratajach.

W rozważaniach nad modelem osiedlowego domu kultury kierować będziemy się założeniem prognostycznym, że zmiany w warunkach życia społeczeństwa doprowadzą do ujawnienia się nowych potrzeb kulturalnych, których centralne miejskie instytucje kulturalne nie zdołają zaspokoić. Natomiast przyjęte już w chwili

obecnej trzy główne dyrektywy do opracowania tego modelu (i jego wariantów) brzmią jak następuje:

1) osiedlowy dom kultury winien w swej działalności kierować się dążnością do stałego podnoszenia poziomu kulturalnego uczestnictwa mieszkańców, w pełnej świadomości, że uczestnictwo w kulturze, aktywność i twórczość kulturalna nadają życiu sens, dają jednostkom i grupom ludzkim radość istnienia; dlatego trzeba będzie położyć specjalny nacisk na sprawy specjalizacji w działalności kulturalnej, na wyposażenie i komfort domu kultury, na poziom zatrudnionej kadry, zdolnej pracować z entuzjazmem i fachowo;

2) przed instytucjami kulturalnymi typu „dom kultury” stoi ważne zadanie podnoszenia poziomu codziennej kultury ludności; 30-lecie PRL stworzyło wspólną bazę materialną dla działalności kulturalnej, rozwinięto w tym czasie sieć placówek docierających z kulturą do najniższych szczebli — do gmin i pojedynczych wsi. W chwili obecnej występują jednak poważne zaniedbania w dziedzinie tzw. dobrych obyczajów, kultury życia, jedzenia, współżycia między ludźmi. W następnym 30-leciu powinniśmy zająć się sprawą kultury codziennej, jako niezwykle pilną i społecznie doniosłą. Instytucji nastawionej na taką pracę dotąd nie wykształciliśmy. Wydaje się, że jest realny i uzasadniony postulat stworzenia z domu kultury instytucji, którą można by określić jako demokratyczny salon towarzyski;

3) trzecia dyrektywa łączy się z tym punktem prognozy rozwoju kultury w Polsce, który przewiduje uczynienie z kultury płaszczyzny współżycia społecznego. Model osiedlowego domu kultury winien zatem uwzględniać jego społeczne funkcje, jako instytucji przyciągającej i integrującej grupy mieszkańców, zainteresowanych określonymi formami działalności i uczestniczących w życiu osiedla.

Andrzej Kwilecki